

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС І ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Анотація

У статті аналізуються складові якості освіти у світлі рішень Болонського процесу, окреслено завдання і перспективи розвитку сучасної системи вищої освіти.

Аннотация

В статье анализируются составные качества образования в свете решений Болонского процесса, обозначены задания и перспективы развития современной системы высшего образования.

Annotation

Component quality of the formation are analysed In article in light of the decisions Bolonskogo process, is marked tasks and prospects of the development of the modern system of the higher education.

Система освіти у кожній конкретній країні пов'язана з її суспільно-культурним середовищем і виробничо-технологічною базою безліччю складних функціональних відносин й залежностей. На сучасному етапі, коли в розвинених державах практично вирішене завдання загальної середньої освіти, а вище стало масовим, зазначені відносини й залежності обґрунтовано зайняли одне із провідних місць серед суспільних і державних пріоритетів.

Зазначене особливо стосується систем підготовки фахівців вищої кваліфікації, ефективність роботи яких визначає не тільки стан економіки країни, але й перспективи її подальшого розвитку при зростаючій конкуренції в умовах "глобалізованого" оточення.

Ефективність й якість є ключовими параметрами, по яких судять про суспільно-економічну значущість сфери освіти. Але якщо ефективність зазвичай розглядається як економічна або економіко-управ-

пінська категорія, то поняття якості, що включає в себе, поряд з економічними, соціальні, пізнавальні й культурні аспекти освіти, сприймається як всеосяжна інтегральна характеристика освітньої діяльності, її результатів.

У 1995 р. ЮНЕСКО, для виконання рішень своєї Генеральної конференції, розробило Програмний документ за назвою "Реформа й розвиток вищої освіти" [2], у якому в синтетичній тезовій формі викладалися світові тенденції й завдання розвитку вищої освіти на рубежі століть.

Відповідно до Документа ЮНЕСКО, єтри аспекти освітньої діяльності, що істотно впливають на якість вищої освіти. По-перше, - якість персоналу, що гарантується високою академічною кваліфікацією викладачів і наукових співробітників ВНЗ, і якість освітніх програм, забезпечувана сполученням викладання й досліджень, їхньою відповідністю суспільному попиту. По-друге, - якість підготовки студентів, що в умовах, коли масова вища освіта стала реальністю, може бути досягнута тільки на шляху диверсифікованості освітніх програм, подолання багатопланового розриву, що існує між середньою й вищою освітою, і підвищення ролі механізмів навчально-професійної орієнтації й мотивації молоді. І, нарешті, по-третє, - якість інфраструктури й "фізичного навчального середовища" вищих навчальних закладів, що охоплює "всю сукупність умов" їхнього функціонування, включаючи комп'ютерні мережі й сучасні бібліотеки, що може бути забезпечена за рахунок адекватного фінансування, можливого тільки при збереженні державного підходу до вищої освіти як загальнонаціонального пріоритету [2, с. 36-38].

"Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття", прийнята в 1998 р. на організованій ЮНЕСКО Всесвітній конференції по вищій освіті, підтвердила викладені вище положення в наступному концентрованому визначенні: "Якість у сфері вищої освіти є багатомірною концепцією, що повинна охоплювати усі її функції й види діяльності: навчальні й академічні програми; наукові дослідження й стипендії; комплектування кадрами; учнів; матеріально-технічну базу; устаткування; роботу на благо суспільства і академічне середовище". Найважливіше значення для підвищення якості має внутрішня самооцінка поряд із зовнішніми, здійснюваними силами незалежних спеціалізованих міжнародних експертів, по можливості, з дотриман-

ням гласності. Варто заснувати незалежні національні інстанції й визначити порівняльні норми якості, що користуються міжнародним визнанням. Належну увагу необхідно приділити конкретним інституціональним, національним і регіональним умовам, для того щоб урахувати різноманіття й уникнути уніфікації. Зацікавлені сторони повинні бути неодмінними учасниками процесу інституціональної оцінки [1, с.26].

У зв'язку з акцентуванням проблеми якості в рамках Болонського процесу слід зазначити, що "європейський" (регіональний) аспект її рішення має більш ніж десятилітню історію, - постановка цієї проблеми й основні етапи її розробки хронологічно збігаються з основними етапами інтеграції західноєвропейських країн. Так, в 1991 р. Комісія Європейського Співтовариства опублікувала Меморандум про вищу освіту, у якому в розгорнутій формі була визначена її роль у підготовці майбутніх громадян Європи, зміцнення ідеї загальноєвропейського громадянства, створенні Європейського Союзу. Уже тоді були сформульовані пріоритети розвитку й перетворення вищої школи європейських країн, співзвучні положенням Сорбонській і Болонській декларацій [4].

Меморандум у числі основних складових майбутньої роботи з підтримки високої якості вищої освіти назвав наступні: сприяння найбільш ефективному використанню людських і матеріальних ресурсів вищої школи; розширення наукових досліджень і максимально можливе їхнє впровадження у навчальний процес; удосконалювання й оптимізація прийому до ВНЗ і форм атестації студентів; підвищення професійної компетенції викладачів; поглиблення взаємодії з роботодавцями.

Крім того, тут знайшли відбиття принципи європейської спільності і єдності, які, як було підкреслено, повинні знайти конкретне змістовне втілення в освітніх програмах, у першу чергу по гуманітарних і соціально-економічних профілях і напрямам підготовки. Надалі наявність цього своєрідного європейського регіонального компонента стала однією з обов'язкових умов нової якості освіти.

Підписання Болонської декларації, незважаючи на лаконізм сформульованого в ній положення про якість освіти, дало потужний імпульс для поновлення дискусії по цьому питанню. Болонський процес, що поєднує безліч різнорідних, незалежних учасників (уряд, вищі на-

вчальні заклади, представників студентства, ділові кола й т.д.), виявився, можливо, найбільш оптимальною організаційною й інституціональною формою для проведення загальноєвропейської дискусії про якість вищої освіти й для вироблення на її основі відповідних рекомендацій.

Національні системи оцінки якості освіти, що існують на сучасному етапі розвитку у різних країнах, істотно розрізняються не тільки по цілям і завданням, критеріям і процедурам, але й іншим параметрам.

У державних освітніх стандартах вищої професійної освіти сформульовані вимоги до кадрового, навчально-методичного й матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, а також організації різного роду практик, підсумкової державної атестації й рівню професійної підготовленості випускників.

Зміст основних освітніх програм вищої школи вважається одним із ключових показників якості освіти: адже тільки аналіз змістовної складової підготовки дозволяє зробити обґрунтований висновок про цілісність і наступність освітніх програм; відсутність фрагментарності навчальних дисциплін. Зміст навчання дає однозначне уявлення про збалансованість освітньої й професійної, фундаментальної й практичної складових; наявності й співвідношенні національних (регіональних) компонентів, а також курсів на вибір і розгалужену систему спеціалізацій.

Не менш важливим показником якості освіти є й наявність кваліфікованого професорсько-викладацького складу. Затверджені якісні показники, що характеризують кваліфікаційну структуру кадрового складу освітніх установ вищої професійної освіти різного виду (інститут, академія, університет), а з метою підвищення ефективності його використання здійснюється формування корпоративних (межвузівських) освітніх програм, спрямованих на залучення професури з високим педагогічним і науковим потенціалом, що безсумнівно сприяє підвищенню якості освіти. Такий підхід припускає, у свою чергу, розвиток освітнього менеджменту й рішення проблем академічної мобільності як студентів, так і викладачів. Поряд із зазначеною необхідною умовою успішної реалізації освітнього процесу є також і наявність сучасної навчально-лабораторної бази, здатної забезпечити експериментальну, методичну й інформаційну підтримку навчальних про-

грам у тісному зв'язку з науковими дослідженнями.

Очевидно, що задоволення наведених вище вимог, неможливе без ефективно діючої системи контролю за якістю знань студентів, професійним рівнем викладачів й організацією навчального процесу. Саме тому створення системи управління якістю підготовки фахівців у ВНЗ розглядається як один з визначальних напрямів удосконалювання освітньої діяльності. Особлива увага приділяється формуванню контрольних процедур, розробці методів оцінки якості освіти для різного типу освітніх програм і освітніх установ.

У сучасному мінливому світі вища школа, що перебуває в процесі інтенсивних перетворень, є одночасно й об'єктом, і суб'єктом змін, що відбуваються. Збереження, а по можливості й зміцнення суб'єктності вищої освіти виступає в якості базового концептуального принципу не тільки реформ національних систем освіти, але й широкомасштабних інтеграційних процесів, що розвертаються в регіоні Європи, про що й свідчать документи, що характеризують цілі й завдання європейських реформ освіти на сучасному етапі: у результаті їхнього здійснення повинна зрости суб'єктна (тобто самостійна, активна) роль вищої освіти в цілому, роль кожного вищого навчального закладу, викладачів і студентів як активних і відповідальних учасників процесу змін. Разом з тим зміни необхідні й у державній політиці та в інституціональних відносинах: адекватне фінансування, розширення автономії ВНЗ, демократизація вищої освіти в цілому

Література:

1. *Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры.* - Париж: ЮНЕСКО, 1998, 5-9 окт. - 335 с.
2. *Реформа и развитие высшего образования. Программный документ.* - Париж: ЮНЕСКО, 1995. - 298 с.
3. *The European Higher Education Area.* - Joint Declaration of the Ministers of Education. - Bologna, 1999, 19 June. -p. 227
4. *Memorandum of Higher Education in the European Community// Commission of the European Communities.* - Brussels, 1991. - 132 p.
5. *Shaping our Own Future in the European Higher Education Area // Convention of European Higher Education Institutions.* - Salamanca, 2001, 29-30 march. - 340 p.